

บทที่ 9

สิทธิในการศึกษาและสติปัญญา

การศึกษามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อมวลมนุษยชาติ เพราะการศึกษาเปรียบเสมือนดวงประทีปส่องนำชีวิต เป็นประตูลงสู่ความสำเร็จ และเป็นกุญแจแห่งอารยธรรม ดังนั้น จึงไม่มีประชาชาติใดในโลกอันกว้างใหญ่ที่ปฏิเสธความสำคัญของการศึกษา เพราะต่างตระหนักดีว่าพวกเขามีอาจจะดำเนินชีวิตอยู่ได้อย่างสงบสุข หากปราศจากการศึกษา ความจริงการศึกษานั้นไม่เพียงแต่จะมีความจำเป็นและก่อประโยชน์ให้แก่มนุษย์เท่านั้น หากแต่รวมไปถึงสรรพสิ่งอื่นๆ อีกด้วย

ในอิสลามมีความเห็นว่าการศึกษาก่อเกิดขึ้นก่อนที่การศึกษาของมนุษยชาติจะถือกำเนิด การศึกษาได้เริ่มขึ้นกับสรรพสิ่งอื่นๆ ของอัลลอฮ์ ซุบฮานะฮูแล้ว นั่นคือการศึกษาของบรรดามลาอิกะฮ์ จุดเริ่มแรกของการศึกษาในบรรดามลาอิกะฮ์นั้นได้เริ่มขึ้นก่อนการกำเนิดมนุษย์เสียอีก เพราะเมื่อครั้งอัลลอฮ์ตรัสแก่บรรดามลาอิกะฮ์ว่า พระองค์จะทรงสร้างมนุษย์และแต่งตั้งให้เป็นตัวแทนของพระองค์บนผืนแผ่นดิน บรรดามลาอิกะฮ์ก็ถามถึงวิทยปัญญาที่พระองค์จะทรงสร้างมนุษย์ในครั้งนั้น เพราะบรรดามลาอิกะฮ์ได้ประจักษ์พยานว่า ฉะนั้นซึ่งเป็นสรรพสิ่งที่ถูกสร้างมาก่อนมนุษย์นั้นได้สร้างความเสียหายให้แก่โลกอย่างมาก จากคำถามดังกล่าว พระองค์ทรงตอบว่าพระองค์รู้ในสิ่งที่บรรดามลาอิกะฮ์ไม่รู้ เมื่ออัลลอฮ์ทรงสร้างอาดัมเสร็จ พระองค์ทรงสอนชื่อต่างๆ แก่อาดัม แล้วพระองค์ทรงเรียกบรรดามลาอิกะฮ์มาถามว่าสิ่งนั้นคืออะไร บรรดามลาอิกะฮ์ตอบว่า พวกตนไม่รู้ เว้นแต่สิ่งที่พระองค์ทรงสอนให้เท่านั้น⁴³² เรื่องราวเหล่านี้ อัลลอฮ์ ซุบฮานะฮู ตรัสว่า

“พวกเขาทูลตอบว่า มหาบริสุทธิ์แห่งพระองค์ เราไม่มีความรู้” (ในชื่อเหล่านั้นเลย) ยกเว้นสิ่งที่พระองค์ได้ทรงสอนเราให้รู้ไว้เท่านั้น แท้จริงพระองค์ทรงรอบรู้อย่างยิ่งอีกทั้งทรงปรีชาญาณนัก”⁴³³

จากโองการดังกล่าว ก่อนที่พระองค์จะทรงสร้างอาดัม พระองค์ทรงสอนวิชาความรู้บางอย่างให้แก่บรรดามลาอิกะฮ์แล้ว มิฉะนั้นบรรดามลาอิกะฮ์คงจะไม่กล่าวว่า “เราไม่มีความรู้ ยกเว้นสิ่งที่พระองค์ได้ทรงสอนเราให้รู้เท่านั้น” ด้วยเหตุผลดังกล่าว การศึกษาของบรรดามลาอิกะฮ์นั้นได้

⁴³² อิบราฮีม ณรงครักขาเขต, ประวัติการศึกษาอิสลาม, (ปัตตานี : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2546), หน้า 1.

⁴³³ อัลกุรอาน, 2 : 32

เกิดขึ้นก่อนการศึกษาของมนุษยชาติ ซึ่งการศึกษาของมนุษยชาติได้เริ่มขึ้นหลังการกำเนิดมนุษย์คนแรกแห่งประวัติศาสตร์มนุษยชาติ⁴³⁴ ดังที่อัลลอฮ์ ซุบฯ ตรัสว่า

“และพระองค์ทรงสอนอาดัมให้รู้บรรดาชื่อทั้งหมด (ของสรรพสิ่งทั้งหลาย) หลังจากนั้นทรงเสนอสิ่งเหล่านั้นแก่เหล่ามลาอิกะฮ์และตรัสว่า พวกเจ้าจงแจ้งแก่ข้าเถิดถึงบรรดาชื่อของสิ่งเหล่านี้ หากพวกเจ้าเป็นผู้สัจจริง “พวกเขาก็ทูลตอบว่า มหาบริสุทธิ์แห่งพระองค์ เราไม่มีความรู้ (ในชื่อเหล่านั้นเลย) ยกเว้นสิ่งที่พระองค์ได้ทรงสอนเราให้รู้เท่านั้น แท้จริงพระองค์ทรงรอบรู้อย่างยิ่งทั้งทรงปรีชาญาณ” พระองค์ตรัสว่า “โออาดัม (ขอความสันติจงมีแด่ท่าน) จงแจ้งชื่อของสิ่งของเหล่านั้นให้พวกเขาทราบเถิด และแล้วเมื่ออาดัมได้แจ้งแก่พวกเขาถึงรายชื่อของสิ่งของเหล่านั้น พระองค์ทรงตรัสว่าข้ามิได้บอกพวกเจ้ามาก่อนดอกหรือว่า อันที่จริงข้านี้หยั่งรู้ในความลับแห่งชั้นฟ้าและแผ่นดิน และข้ายังรู้ในสิ่งที่พวกเจ้าเปิดเผยและสิ่งที่พวกเจ้าปิดบังไว้”⁴³⁵

จะเห็นได้ว่าจุดเริ่มแรกของการศึกษาแห่งมนุษยชาตินั้นได้ถือกำเนิดทันทีหลังจากการกำเนิดมนุษย์คนแรกในประวัติศาสตร์ และอัลลอฮ์ ซุบฯ เองทรงเป็นผู้สอน พระองค์ทรงสอนอาดัมเกี่ยวกับชื่อของสิ่งของต่างๆ จากความรู้ที่พระองค์ทรงสอนให้แก่อาดัมนี้เองที่ทำให้สถานภาพของท่านเหนือกว่าบรรดามลาอิกะฮ์ อันเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เหล่ามลาอิกะฮ์ต้องน้อมการะต่อท่านอาดัม⁴³⁶ ซึ่งอัลลอฮ์ ซุบฯ ตรัสว่า

“พลันพวกนั้น (มลาอิกะฮ์) ก็น้อมการะ ยกเว้นอิบลีส (เพียงผู้เดียว) เขาจัดขึ้นและทรงลงตน และเขาเป็นผู้หนึ่งในกลุ่มผู้นอญ”⁴³⁷

ในอิสลาม เป้าหมายของการศึกษานั้นมิใช่การขัดเขี่ยความรู้ให้แก่ผู้เรียน นักศึกษา แต่เป็นการขัดเกลาศีลธรรม สั่งสอนมรรยาท เผยแพร่คุณธรรมและเตรียมให้พวกเขามีชีวิตที่เต็มไปด้วยความจริงใจและความบริสุทธิ์ ดังนั้น เป้าหมายแรกและเป้าหมายสูงสุดของการศึกษาในอิสลามก็คือการขัดเกลาศีลธรรม และการอบรมทางจิตวิญญาณ ครุทุกคนจะต้องถือว่า ศีลธรรมนั้นอยู่เหนือสิ่งอื่นใดและเป้าหมายของนักศึกษาในการแสวงหาความรู้จำเป็นต้องมิใช่เพื่อการแสวงหาอำนาจทรัพย์สินเงินทอง ความรุ่งเรือง โอ้อวดหรือแข่งขันกับคนอื่น

การศึกษาถือเป็นหลักการสำคัญที่สุดในการจัดระบบของสังคมมนุษย์ ซึ่งสังคมใดก็ตามที่มุ่งเน้นให้การศึกษาแก่ประชาชน สังคมนั้นก็จะมีความเจริญก้าวหน้า ประชาชนจะมีแต่ความสุข

⁴³⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 2.

⁴³⁵ อัลกุรอาน 2 : 31-33

⁴³⁶ อิบราฮีม ณรงค์รักษาเขต, ประวัติการศึกษาอิสลาม, หน้า 5.

⁴³⁷ อัลกุรอาน 2 : 34

โดยเฉพาะสังคมที่ให้ความสำคัญกับการศึกษาทางด้านศาสนาและศีลธรรมที่ถูกต้อง ดังนั้น บุคคลที่มีการศึกษาก็จะต้องมีความประพฤติดีตามครรลองศาสนาที่ถูกต้อง ก็จะสมารถนำสังคมและประเทศชาติให้เป็นปึกแผ่นมั่นคงได้ ส่วนผู้ที่มีการศึกษาดี แต่มีความประพฤติเลวทรามแล้ว ย่อมจะนำสังคมสู่ความตกต่ำ และประสบกับความล่มจมในที่สุด

ซึ่งอิสลามเป็นวิถีชีวิตหนึ่งที่ได้ให้ความสำคัญต่อการศึกษายเป็นอันดับแรก โดยปรากฏหลักฐานอย่างมากมายทั้งในอัลกุรอาน และสุนนะฮ์ โดยเฉพาะโองการแรกของอัลกุรอานที่ประทานให้แก่ท่านนบีมุฮัมมัด คือได้แสดงถึงความสำคัญและสถานภาพของการศึกษาในทัศนะอิสลามอย่างชัดเจน⁴³⁸ ซึ่งอัลลอฮ์ ซุบฯ ตรัสว่า

“จงอ่านด้วยพระนามแห่งพระเจ้าของเจ้าผู้ทรงบังเกิด ทรงบังเกิดมนุษย์จากก้อนเลือด จงอ่านเถิด และพระเจ้าของเจ้านั้นผู้ทรงไยบุญยิ่ง ผู้ทรงสอนการใช้ปากกา...”⁴³⁹

โดยอิสลามได้สรรเสริญเยินยอและยกฐานะผู้มีความรู้ไว้อย่างสูงส่ง โดยถือว่า ผู้มีความรู้นั้นประเสริฐเลิศกว่าผู้ทำความดี เป็นทายาทของบรรดานบี และมีสิทธิที่จะได้โทษให้แก่บุคคลอื่นๆ ในวันฟื้นคืนชีพ ในขณะที่เดียวกัน อิสลามยังได้ยกย่องและเชิดชูเกียรติแก่ผู้แสวงหาความรู้ เช่นเดียวกัน⁴⁴⁰

อะบีอัครดาอ์ กล่าวว่า ข้าพเจ้าได้ยินท่านนบีมุฮัมมัด คือได้กล่าวว่า

“...และแท้จริงผู้มีความรู้นั้น ผู้ที่อยู่บนฟากฟ้า และผู้ที่อยู่บนหน้าแผ่นดิน แม้แต่ปลาที่อยู่ในน้ำจะขออภัยโทษให้แก่เขา และความประเสริฐของผู้มีความรู้นั้นเหนือกว่าผู้ที่ทำความดีอย่างแก่กล้า ประดุจดังดวงจันทร์ที่มีแสงสว่างเหนือดวงดาวทั้งหลาย แท้จริงเหล่าผู้มีความรู้นั้น คือ ทายาทของบรรดานบี...”

อะบิฮุรเราะฮ์ กล่าวว่า ท่านนบีมุฮัมมัด คือได้กล่าวว่า

“ผู้ใดชวนขายหาวิชาความรู้ ปรากฏว่านั่นแหละมันเป็นการไถ่บาปที่ผ่านพ้นมาแล้ว”

“...และผู้ใดเดินทางเพื่อแสวงหาวิชาความรู้ อัลลอฮ์ ซุบฯ จะเปิดทางสะดวกแก่เขาผู้สวรรค์...”⁴⁴¹

⁴³⁸ สามารถ มีสุวรรณ, การจัดระเบียบสังคมของอุมม์ บุตรอัลค็อฏฏอบเคาะลีฟะฮ์คนที่สองแห่งอาณาจักรอิสลาม, (ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2539), หน้า 76. และดู มุฮัมมัด อะญีซะฮ์ อัลอิบรอฮีม, การศึกษาในอิสลาม, แปลโดยมุฮัมมัดอมีน บินกาซัน, (กรุงเทพฯ : อัลญิฮาด, 2521), หน้า 12.

⁴³⁹ อัลกุรอาน 96 : 1-4

⁴⁴⁰ มุฮัมมัด อะญีซะฮ์ อัล อิบรอฮีม, การศึกษาในอิสลาม, หน้า 13-24.

⁴⁴¹ หะดีษ : ตีรามีซี

ดังนั้น ผู้ที่มีความรู้ แม้จะเป็นคนที่มีชาติตระกูลที่ต่ำต้อย ก็จะได้รับยกย่องให้เป็นผู้ที่มีการเกียรติสูงส่งกว่าผู้ที่ไม่มีความรู้ เพราะอิสลามไม่ได้ถือชาติกำเนิดหรือเชื้อสายเป็นสำคัญ แต่อิสลามคำนึงถึงความรู้ และการนำความรู้ไปใช้ในทางที่ดีต่างหาก ดังนั้น ด้วยกับความรู้ที่ทำให้ความแตกต่างทางชนชั้นในรัฐและสังคมอิสลามมีน้อยมาก⁴⁴²

การที่อิสลามให้ความสำคัญกับการศึกษา ยกย่องและเชิดชูเกียรติของผู้มีความรู้และผู้แสวงหาความรู้ เพราะ อิสลามเป็นวิถีชีวิต ที่ประกอบไปด้วยเรื่องของโลกนี้และโลกหน้า ประกอบไปด้วยเรื่องของสิทธิและหน้าที่ มีทั้งส่วนที่เรียกว่า “ศาสนา” และส่วนที่เป็นการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม โดยได้บัญญัติกฎหมาย ทั้งในเรื่องปัจเจกชน ครอบครัว สังคม รัฐบาล และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ มีคำสอน มีรายละเอียดในทุกๆ ช่วงของชีวิต เพราะฉะนั้น อิสลามจึงประกอบไปด้วยความรู้ และนำความรู้มาสู่การปฏิบัติ ดังนั้น มันจึงเป็นไปได้ที่บุคคลหนึ่งจะมาเป็นมุสลิม และดำรงความเป็นมุสลิมอยู่ได้ในสภาพของความโง่เขลา

การเกิดมาในครอบครัวมุสลิม ใช้ชื่อมุสลิม สวมใส่เสื้อผ้าเหมือนมุสลิม และเรียกตัวเองว่าเป็นมุสลิม นั้น ไม่เพียงพอที่จะทำให้บุคคลนั้นเป็นมุสลิม เพราะมุสลิมที่แท้จริงนั้นจะต้องรู้ว่าอิสลามหมายถึงอะไร และจะต้องเชื่อมั่นอย่างมีสติ มีเหตุผล ด้วยเหตุนี้ จึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องทำการศึกษาทำความเข้าใจอิสลามในรูปแบบที่สมบูรณ์ ไม่ขาดตกบกพร่อง และมุสลิมไม่สามารถปฏิบัติภารกิจที่ดีต่ออัลลอฮ์ให้บรรลุเป้าหมายของมันได้ เว้นแต่ด้วยความรู้ ซึ่งการขาดความรู้ อาจทำให้บุคคลปฏิบัติภารกิจที่ดีไปพร้อมกับการอูตริกรรมและทุกๆ อูตริกรรม คือความหลงผิดนั่นเอง⁴⁴³

ด้วยประการทั้งปวงนี้ อิสลามจึงให้ความสำคัญต่อการศึกษามากที่สุด จนกระทั่งบัญญัติว่าการศึกษาหรือการแสวงหาความรู้ เป็นหน้าที่เหนือมนุษย์ทุกๆ คน การศึกษาหรือการแสวงหาความรู้ เป็นหน้าที่เหนือมนุษย์ทุกๆ คน โดยเฉพาะมุสลิม โดยไม่จำกัดว่าเป็นผู้ชาย หรือผู้หญิง เจ้าเมืองหรือประชาชน คนเมืองหรือคนชนบท ทั้งหมดนั้นมีสิทธิในการได้รับการศึกษาเท่าเทียมกัน⁴⁴⁴ ซึ่งตามกฎหมายอิสลามยังให้สิทธิแก่บุตรออกไปศึกษาหาความรู้ที่เป็นหน้าที่ที่จะต้องรู้ได้ถึงแม้จะไม่ได้รับอนุญาตจากพ่อแม่ก็ตาม นอกจากนี้ อิสลามยังได้ให้สิทธิเสรีภาพในการเลือกที่จะ

⁴⁴² มุฮัมมัด อะญียะฮ์ อัล อิบรอฮีม, การศึกษาในอิสลาม, หน้า 25.

⁴⁴³ คูมาลานา ซัยยิด อบุล อะลา เมาดูดี, มาเป็นมุสลิมกันเถิด, หน้า 24-27. และยูซุฟ ก็อรฎอวีย, แต่ละคนหนุ่มสาวมุสลิม, หน้า 60-64.

⁴⁴⁴ อาลี อิซา, อิสลามกับการศึกษา, (กรุงเทพฯ : สายสัมพันธ์, 2525), หน้า 4. และมุฮัมมัด อะญียะฮ์ อัล อิบรอฮีม, การศึกษาในอิสลาม, หน้า 58-64.

ศึกษาหาความรู้ในสาขาต่างๆ ได้ตามต้องการ ทั้งในด้านการธรรม หรือทางโลกก็ตาม มิใช่เปิดโอกาสให้ศึกษาเฉพาะด้านจิตวิญญาณหรือด้านวัตถุเพียงอย่างเดียว อย่างไรก็ตาม กฎหมายอิสลามไม่อนุมัติให้ศึกษาหาความรู้ที่ไม่มีประโยชน์และที่ก่อให้เกิดอันตรายแก่ตนเองและบุคคลอื่นในทุกๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านชีวิต ร่างกาย ศาสนา เศรษฐกิจ การเมือง เช่น ฆาตกรรม ผลิตสิ่งมีเมื่อดอกเบี้ย การพนัน การแสดงลามกอนาจาร ไซศาสตร์ และการหลอกลวง เป็นต้น⁴⁴⁵

ซึ่งตามกฎหมายอิสลาม สามารถแบ่งสาขาวิชาตามระดับความรับผิดชอบของมนุษย์ออกเป็นสองประเภท คือ ประเภทแรก สาขาวิชาที่เป็นหน้าที่เห็นอกทุกคนที่จะต้องศึกษา ได้แก่ กฎหมายอิสลาม หรือกฎหมายของรัฐ โดยเฉพาะผู้มีอาชีพใด เป็นหน้าที่เห็นอกเขาที่จะต้องศึกษาและมีความรู้กฎหมายที่เกี่ยวกับอาชีพของตนเอง หากไม่ศึกษาก็จะเป็นความผิด ประเภทที่สอง สาขาวิชาที่เป็นหน้าที่ของสังคม ไม่พิจารณาเป็นรายบุคคล ได้แก่ วิชาชีพต่างๆ เช่น แพทย์ วิศวกรรม เกษตร และค้าขาย เป็นต้น โดยจะต้องมีผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในด้านต่างๆ เหล่านี้พอเพียงกับความต้องการของสังคม จึงจะนำสมาชิกของสังคมพ้นจากความผิด มิฉะนั้นแล้วทุกคนจะมีความผิดอย่างทั่วถึงกัน⁴⁴⁶

อย่างไรก็ตาม อิสลามส่งเสริมและแนะนำให้ทุกคนศึกษาหาความรู้ทางด้านศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม เป็นอันดับแรก โดยเฉพาะมุสลิมจะต้องศึกษาเนื้อหาอิสลามตามลำดับความสำคัญ ซึ่งสิ่งแรกที่จะต้องศึกษาคือ หลักศรัทธาในอิสลาม⁴⁴⁷ ในอิสลาม บุคคลหรือผู้เรียนมีสิทธิเสรีภาพที่จะเดินทางและพำนักไปตามเมืองหรือรัฐต่างเพื่อแสวงหาวิชาความรู้โดยตรงจากครูอาจารย์ที่มีความเชี่ยวชาญ และมีสิทธิที่จะได้รับการปฏิบัติเหมือนกับพลเมืองในรัฐนั้น ถึงแม้ว่าจะเดินทางมาจากรัฐอื่นก็ตาม ซึ่งการเดินทางเช่นนี้มีอิทธิพลอย่างใหญ่หลวงต่อความเจริญก้าวหน้าของผู้เรียน และต่อการศึกษาของเขาทั้งในด้านวิชาการปฏิบัติ ไหวพริบ และวัฒนธรรม⁴⁴⁸

ในอิสลาม ผู้เรียนมีสิทธิเสรีภาพที่จะเลือกเรียนกับครูอาจารย์ท่านใดก็ได้ที่ตัวเองอยากเรียน และสามารถเรียนอยู่ในวิชานั้นเท่าที่ตัวเองต้องการ เข้าฟังการบรรยายของอาจารย์ที่เขาต้องการ ทบทวนบทเรียนก่อนเข้าชั้นเรียน และสามารถถามอาจารย์ในสิ่งที่ตนไม่เข้าใจได้ และอาจพบครูอาจารย์ที่ไหนก็ได้ และมีสิทธิเสรีภาพที่จะแสดงความคิดเห็น ซึ่งในบางครั้งอาจจะเหมือนหรือ

⁴⁴⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 6-11.

⁴⁴⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 15-20.

⁴⁴⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 5. และยูซุฟ กือรฏอวีย, *แต่คนหนุ่มสาวมุสลิม*, หน้า 68-69.

⁴⁴⁸ มุฮัมมัด อะฎีเยฮ์ อัล อิบรอฮี, *การศึกษาในอิสลาม*, หน้า 96.

แตกต่างกับอาจารย์ได้ มีเสรีภาพและไม่ถูกจำกัดโดยระบบหรือตารางเวลา และไม่จำเป็นที่จะต้องมีการสอบ เพื่อที่จะผ่านจากแผนกหนึ่งหรือชั้นหนึ่งไปอีกชั้นหนึ่ง⁴⁴⁹

ผู้เรียนมีสิทธิเสรีภาพที่จะได้รับการพักผ่อนหลังจากเลิกเรียน ทั้งนี้ เพราะตลอดเวลาที่เรียนนั้น ผู้เรียนต้องจดจ่ออยู่กับบทเรียนตลอดเวลา ทำให้เกิดความเหนื่อยล้าได้ จึงต้องการที่จะเล่นหรือพักผ่อนเพื่อให้ร่างกายและจิตใจสดชื่นอีกครั้งหนึ่ง ด้วยเหตุนี้ จึงมีการสนับสนุน โดยการกำหนดวันหยุดเรียนต่าง ๆ ให้แก่ผู้เรียนได้พักผ่อนหย่อนใจ คลายความเครียดลงบ้าง⁴⁵⁰

ในอิสลามการแสวงหาความรู้เป็นหน้าที่เหนือมุสลิมทุกคนทั้งหญิงและชาย เพราะฉะนั้นผู้ปกครองมีสิทธิเสรีภาพที่จะส่งบุตรหลานของตนเข้าโรงเรียนเมื่อไรก็ได้ที่คิดว่าเหมาะสม และไม่จำกัดเวลาสำหรับผู้เรียนที่อยู่ในชั้นประถม⁴⁵¹

สำหรับหน้าที่ของผู้เรียนต่อครูบาอาจารย์ (หรือสิทธิของครูบาอาจารย์) นั้นมีหลายประการที่สำคัญ เช่น ผู้เรียนจะต้องให้เกียรติและเคารพครู จะต้องไม่รบกวนหรือเร่งรัดเอาคำตอบจากครู อาจารย์จนเกินไป ไม่เดินตัดหน้าครู หรือนั่งในที่ของครู หรือ ไม่พูดก่อนได้รับอนุญาตจากครู จะต้องไม่เปิดโปงความลับของครู หรือพูดหาหมิ่นประมาทว่าร้ายต่อหน้าครู หรือคอยจ้องจับผิดครู และจะต้องทักทายครูก่อน ไม่พูดเฉไฉจากเรื่องที่ครูพูดด้วย และไม่คุยกับเพื่อนของตัวเองในขณะที่กำลังพูดอยู่กับครูจะต้องไม่เปลี่ยนครูอยู่เป็นประจำในขณะเดียวกัน กฎหมายอิสลามได้กำหนดหน้าที่ของครูบาอาจารย์ ผู้สอนหรือผู้รู้ว่าจะต้องสอนผู้อื่นตามที่เขาได้ศึกษามาอย่างหลักเล็งหรือละเอียดไม่ได้ ซึ่งนักกฎหมายอิสลามมีทัศนะว่า “ผู้ใดได้ศึกษาเรื่องหนึ่งเรื่องใดมา เขาย่อมเป็นผู้รู้ในเรื่องนั้น และต้องสอนเรื่องดังกล่าวนั้นแก่ผู้อื่นด้วย” และได้กล่าวอีกว่า “แท้จริงผู้ที่ไม่ยอมสอนจนกว่าจะเรียนจบเสียก่อนนั้น เขาย่อมไม่มีโอกาสสอนตลอดไป” โดยกฎหมายอิสลามไม่อนุมัติให้ผู้รู้ปิดบังวิชาความรู้ เพื่อเอาใจรัฐบาลที่เป็นเผด็จการ เพราะฉะนั้นเท่ากับเป็นการฆ่าสัตว์ประหาร เป็นการให้อ่านากับความมดเท็จ และทำลายหลักคำสอนของศาสนา⁴⁵² ซึ่งอัลลอฮ์ ชุบ ๆ ตรีที่ว่า

“แท้จริงบรรดาผู้ที่ปิดบังสิ่งที่อัลลอฮ์ได้ทรงประทานลงมาจากคัมภีร์และซื้อมันด้วยราคาอันเล็กน้อย พวกเขาเหล่านั้นไม่ได้กินอะไรเข้าไปในท้องของพวกเขานอกจากไฟนรก และอัลลอฮ์

⁴⁴⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 108 และ 112.

⁴⁵⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 87-89.

⁴⁵¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 76-78.

⁴⁵² เรื่องเดียวกัน, หน้า 50-52.

จะไม่ทรงสนทนากับพวกเขาในวันกียามะฮ์ และพระองค์จะไม่ทรงขัดเกลาและสำหรับพวกเขา คือการลงโทษอันเจ็บปวด”⁴⁵³

ในขณะเดียวกัน ครูอาจารย์ก็มีสิทธิเสรีภาพที่จะกำหนดชั่วโมงและเวลาการบรรยายของตัวเอง ไม่ว่าจะเป็นตอนเช้า สาย บ่าย หรือเย็นและควรเลือกเวลาที่เหมาะสม เพื่อโน้มน้าวให้เกิดความตั้งใจในการเรียน และจะไม่ถูกจำกัดวิธีการสอนของตน⁴⁵⁴

ซึ่งเทคนิควิธีการสอนในอิสลามมีมากมาย ตามที่ท่านนบีมุฮัมมัด ศ็อลฯ ได้กระทำเอาไว้ที่สำคัญๆ อาจสรุปได้ดังนี้คือ เทคนิคการย้ำ การตั้งคำถาม การอุปมา การใช้บทบาทสมมติ การใช้สื่อการเรียนการสอน⁴⁵⁵

โดยผู้รู้มีสิทธิที่จะเลือกเผยแพร่หรือจัดการเรียนการสอนได้ตามรูปแบบต่างๆ ตามที่ตัวเองต้องการ เช่น เรียบเรียงหนังสือ จัดปราชัย บรรยาย เปิดหลักสูตรอบรมระยะสั้น ศึกษาค้นคว้าส่วนตัว ทบทวนบทเรียนร่วมกัน เปิดโรงเรียน หรือจัดกลุ่มศึกษาตามสถานที่ต่าง ๆ เป็นต้น⁴⁵⁶

นอกจากนี้ กฎหมายอิสลามได้บัญญัติให้ผู้รู้หรือผู้สอนมีหน้าที่ต่อผู้เรียน (หรือสิทธิของผู้เรียน) อีกหลายประการ คือ⁴⁵⁷

- 1) ผู้รู้จะต้องมีความเมตตากรุณาต่อผู้เรียนของตนเหมือนกับว่าผู้เรียนเป็นลูกของตนด้วย
- 2) ผู้รู้จะต้องไม่แสวงหาสิ่งตอบแทนหรือคำขอบคุณจากการสอนของตน
- 3) ผู้รู้จะต้องไม่ละเลย ที่จะแนะนำผู้เรียนของตน และจะต้องหาโอกาสทุกทางที่จะให้คำปรึกษา และนำทางผู้เรียน
- 4) ผู้รู้ควรจะกล่าวตักเตือน และแสดงเป็นนัยให้ผู้เรียนรู้ตัวมากที่สุดเท่าที่จะมากได้ โดยมิใช่ตะโกนและให้ทำด้วยความเมตตามากกว่าโดยการเหยียดหยามคำว่า
- 5) ผู้รู้จะต้องสังเกตระดับสติปัญญาของผู้เรียน และสอนเขาตามระดับสมรรถภาพทางสติปัญญา อย่าให้วิชาหรือสิ่งใดเกินความสามารถของผู้เรียน จนผู้เรียนเอือมระอาต่อการศึกษา และไม่เข้าใจอะไรเลย

⁴⁵³ อัลกุรอาน 2 : 174

⁴⁵⁴ มุฮัมมัด อะฎีเยฮ์ อัล อิบรอฮีม, การศึกษาในอิสลาม, หน้า 99-100.

⁴⁵⁵ อิบราฮีม ณรงครักษ์าเขต, ประวัติการศึกษาอิสลาม, หน้า 18-21.

⁴⁵⁶ อับดุลลอฮ์ นาซิห์ อุลวาน, จนกว่าเยาวชนมุสลิมจะสำนึก, แปลโดยนัศรุลลอฮ์ ต็อยยิบ (สงขลา : อรรีชาละห์, 2547), หน้า 130-136. และดูซูฟ อัลกัรอฎอวีย, แด่นหนุ่มสาวมุสลิม, พิมพ์ครั้งที่ 2, หน้า 81-83.

⁴⁵⁷ มุฮัมมัด อะฎีเยฮ์ อัล อิบรอฮีม, การศึกษาในอิสลาม, หน้า 55-57.

6) ผู้รู้ต้องยอมรับการรับรู้ในวิชาอื่นๆ ของผู้เรียนบ้าง และควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนวิชาอื่นบ้าง ผู้รู้จะต้องไม่กลัวหรือติดอยู่กับวิชาของตัวเองจนเกินไป

7) ผู้รู้ต้องสอนสิ่งที่ชัดเจนเห็นจริงแก่ผู้เรียนที่อ่อน และจะต้องไม่บอกให้ผู้เรียนที่อ่อนไปเก็บรายละเอียดเอาเอง ทั้งนี้เพื่อไม่ให้ผู้เรียนประสบกับความยุ่งยากและเบื่อหน่ายในการเรียน

8) ผู้รู้จะต้องปฏิบัติตามคำสอนของตน การกระทำของผู้รู้ต้องไม่ขัดกับคำพูด

เมื่อบุคคลหนึ่งได้รับการศึกษาที่ดีและถูกต้องก็ย่อมที่จะสามารถแยกแยะการประพฤติปฏิบัติของคนในสังคมได้ว่าเป็นความยุติธรรมหรือความอธรรม และการสร้างสรรค์หรือการทำลายด้วยเหตุนี้กฎหมายอิสลามจึงมอบสิทธิในการแสดงทรรศนะแก่นมนุษย์โดยการสอน ตักเตือน คำสั่งให้ทำความดีและห้ามปรามมิให้ทำความชั่วระหว่างมนุษย์ด้วยกันและประการสำคัญได้บัญญัติให้เป็นหน้าที่ของสมาชิกในสังคม⁴⁵⁸ ซึ่งอัลลอฮ์ ชุบฯ ตรัสว่า

“ขอสาบานด้วยกาลเวลา แท้จริงมนุษย์นั้น อยู่ในการขาดทุน นอกจากบรรดาผู้ศรัทธา และกระทำความดีทั้งหลาย และตักเตือนกันและกันในสิ่งที่ เป็นสัจธรรม และตักเตือนกันและกันให้มีความอดทน”⁴⁵⁹

“และจงให้มีขึ้นจากพวกเจ้า ซึ่งคณะหนึ่งที่จะเชิญชวนไปสู่ความดี และใช้ให้กระทำการที่ชอบ และห้ามมิให้กระทำการที่มิชอบ และชนเหล่านี้แหละพวกเขา คือผู้ได้รับความสำเร็จ”⁴⁶⁰

ท่านอบู สะอีด อัลคุดรี รอฯ กล่าวว่า ฉันได้ยินท่านนบีมุฮัมมัด ศ็อลฯ ได้กล่าวว่า

“ผู้ใดจากพวกท่านที่ได้เห็นความชั่ว ให้เขาจงเปลี่ยนแปลงด้วยมือ (อำนาจ) ของเขา ถ้าไม่มีความสามารถให้เขาจงใช้ลิ้นของเขา ถ้าแม้เขาไม่มีความสามารถให้เขาใช้หัวใจของเขา และนั่นเป็นการศรัทธาในอิสลามที่อ่อนแอที่สุด”⁴⁶¹

ด้วยเหตุนี้ เมื่อเกิดความชั่วขึ้นในปัจเจกบุคคล สังคม ประเทศหรือโลก มนุษย์ โดยเฉพาะมุสลิมจะต้องไม่นิ่งเฉย โดยถือว่าตนเองหรือประชาชาติตนเองได้ยึดมั่นอยู่ในความดี และความยุติธรรมแล้ว แต่จะต้องออกมาต่อต้านและขจัดทำลายมัน และชักชวนให้มาสู่ระบอบชีวิตหรือกฎหมายเดียวกัน ซึ่งถ้าหากประชาชาติขาดแนวความคิดนี้ ก็จะทำให้เกิดความเสียหาย การบ่อน

⁴⁵⁸ ดูเมาลานา ซัยยิด อบุล อะลา เมาดูดี, ความหมายอัลกุรอาน, เล่ม 8, หน้า 3478.

⁴⁵⁹ อัลกุรอาน 103 : 1-3

⁴⁶⁰ อัลกุรอาน 3 : 104

⁴⁶¹ หะดิษ: มุสลิม

ทำลาย และความอยุติธรรมขึ้น และในที่สุดผู้ที่ยึดมั่นในสังคมเพียงอย่างเดียวโดยไม่มีความรู้สึกต่อต้านหรือจัดการละเมิดสังฆกรรมในสังคม ก็จะได้รับผลกระทบจากความขาดทุนนั้นด้วย⁴⁶²

ซึ่งในวันหนึ่งนบีมุฮัมมัด คือละ ได้ปาถกฐา ซึ่งท่านได้กล่าวชมเชยความดีของมุสลิมกลุ่มต่างๆ แล้วท่านได้กล่าวว่า

“หมู่ชนกลุ่มหนึ่งๆ นั้นเป็นอะไรกัน? ที่พวกเขาไม่ยอมให้ความเข้าใจแก่เพื่อนบ้านของพวกเขาคือไม่สอน ไม่ตักเตือน ไม่กำชับ และไม่ห้ามปรามเพื่อนบ้านของเขาเลย และหมู่ชนอีกกลุ่มหนึ่งเป็นอะไรกัน? จึงไม่ยอมเรียนรู้จากเพื่อนบ้านของพวกเขา คือไม่ทำความเข้าใจและไม่สำนึกในคำตักเตือนของพวกเขา”

“ขอสาบานด้วยอัลลอฮ์ว่า กลุ่มชนหนึ่งนั้นจะต้องสอน ให้ความเข้าใจ ตักเตือน กำชับ และห้ามปรามเพื่อนบ้านของพวกเขา และหมู่ชนอีกกลุ่มหนึ่งนั้นก็ต้องเรียนรู้ พยายามทำความเข้าใจจากเพื่อนบ้านของพวกเขาและมีความสำนึกในคำตักเตือนที่ได้รับหรือมิฉะนั้นฉันก็จะขอให้พวกเขามิอันต้องรับโทษทัณฑ์อันลำบากอย่างแน่นอน แล้วท่านนบีมุฮัมมัด คือละ ก็ได้เดินลงจากที่ปาถกฐา คนกลุ่มหนึ่งถามท่านว่า ใครกันเล่าที่ท่านหมายถึงนี้ ท่านตอบว่า พวกอัลอฮอริย เพราะพวกเขาเป็นหมู่ชนที่มีความเข้าใจในอิสลาม และพวกเขามีเพื่อนบ้านที่หยาบช้ำจากชาวทะเลและชาวอาหรับเร่ร่อน” และเมื่อเรื่องนี้ได้ไปถึงพวกอัล อฮอริย พวกเขาก็ได้มาหาท่านนบีมุฮัมมัด คือละ และกล่าวถามว่า “โอ้ท่านรอซูลฯ ท่านได้กล่าวถึงหมู่ชนกลุ่มหนึ่งด้วยดี ในขณะที่ท่านกลับกล่าวตำหนิพวกเรา พวกเราเป็นอย่างไรหรือ? ท่านกล่าวว่า “ให้หมู่ชนหนึ่งนั้นจงสอน ตักเตือน กำชับ และจงห้ามปรามเพื่อนบ้านของพวกเขา และให้หมู่ชนอีกกลุ่มหนึ่งจงเล่าเรียนจากเพื่อนบ้านของเขา เชื้อฟิงเพื่อนบ้านของพวกเขา และให้พยายามทำความเข้าใจ หรือหากไม่เช่นนั้น ฉันจะให้การลงโทษในโลกนี้ประสพต่อพวกเขาโดยลำบาก”

พวกเขากล่าวว่า “แล้วเราจะต้องให้ความรู้ความเข้าใจต่อผู้อื่นด้วยกระนั้นหรือ? ท่านได้กล่าวย่ำคำพูดเดิมอีก พวกเขาจึงกล่าวว่า “เราต้องให้ความเข้าใจต่อผู้อื่นด้วยกระนั้นหรือ? ท่านตอบเช่นเดิมอีก พวกเขาจึงกล่าวออกมาว่า “จะนั้นขอเวลาให้กับพวกเราหนึ่งปี” ซึ่งท่านก็อนุญาตให้กับพวกเขา (เพื่อใช้เวลา) ทำความเข้าใจกับเพื่อนบ้าน สอนและตักเตือนพวกเขา แล้วท่านก็อ่านโอองการอัลกุรอานว่า

“บรรดาผู้ปฏิเสธจากวงศาวานของอิสรออีล ถูกสาปแช่งด้วยลิ้นของดาวูดและอีซฮานูตรของมรยัม นั้นเป็นเพราะเนื่องจากที่พวกเราได้ฝ่าฝืน และพวกเขาล่วงละเมิด พวกเขาไม่ห้ามปรามซึ่งกันและกันจากความชั่วที่พวกเขาได้กระทำ ช่างชั่วแท้จริงๆ สิ่งที่พวกเขากระทำ”⁴⁶³

⁴⁶² เมลานา ซัยยิด อิบดุล อะลา เมาดูดี, ความหมายคัมภีร์กุรอาน, เล่ม 8, หน้า 3478.

ในขณะที่เดียวกันกฎหมายอิสลามได้ให้สิทธิในการรวมกลุ่มจัดตั้งกลุ่มองค์กรต่างๆ ขึ้นมา เช่น มูลนิธิ สมาคม ชมรม เป็นต้น โดยมีวัตถุประสงค์หลักประการหนึ่ง คือ เรียกร้องเชิญชวนไปสู่ความดี และห้ามปรามไม่ให้ทำความชั่ว ซึ่งจะทำให้บุคคลหนึ่งมีความเข้มแข็งและมั่นคงในการปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าว⁴⁶⁴ ซึ่งอัลลอฮ์ ตรัสว่า

“และจงให้มีขึ้นจากพวกเจ้า ซึ่งคณะหนึ่งที่จะเชิญชวนไปสู่ความดี และใช้ให้กระทำการที่ชอบ และห้ามมิให้กระทำการที่มิชอบ และชนเหล่านี้แหละพวกเขาคือผู้ได้รับความสำเร็จ”⁴⁶⁵

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

⁴⁶³ อัลกุรอาน 5 : 78-79

⁴⁶⁴ เมอลานา ซัยยิด อิบดุล อะลา เมาดูดี, สิทธิมนุษยชนในอิสลาม, หน้า 3478. และยูซุฟ ก็อร์ฏอวีย, แต่ละคน
กลุ่มสาวมุสลิม, หน้า 105-110.

⁴⁶⁵ อัลกุรอาน 3 : 104